

політика у контексті соціально-економічного розвитку України" [4]. Зокрема, показники, які характеризують соціальну сферу та соціальну політику, зводяться в основному до макроекономічних пропорцій і майже не використовуються параметри, які дають уяву про життєвий рівень різних прошарків населення, який формується за допомогою бюджетного перерозподілу фінансових ресурсів. Водночас світова практика свідчить про необхідність законодавчого закріплення використання у бюджетному процесі особливого кола соціальних індикаторів, зокрема введення в систему макроекономічних показників державного бюджету соціальних стандартів, що гарантовано надаються за рахунок бюджетних коштів на всій території країни.

Висновки. Для соціального розвитку суспільства досить важливим є стабільність і підтримання на безпечному рівні необхідних для існування соціуму суттєвих параметрів, що відображені у системі соціальних стандартів рівня та якості життя населення. У системі державного регулювання параметрів розвитку суспільства визначальна роль належить фінансовій політиці, фінансовим інститутам і, передусім, державному бюджету. Сьогодні потрібна нова модель соціального розвитку, що передбачає не послаблення ролі держави, а зміцнення ролі фінансових інструментів і фінансових механізмів у розробці основних напрямів формування та використання бюджетних коштів, виходячи з необхідності пом'якшення соціальних суперечностей і надання соціальності ринковим перетворенням.

Список використаних джерел:

1. Федосов В. М. Теорія фінансів [Електронний ресурс]. / В. М. Федосов – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/18830517/finansiv/neoliberalizm_finansovi_prioriteti.

И. Лютый, д-р экон. наук, проф.,
Д. Осецкая, асп.
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

СОЦИАЛЬНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ФИСКАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В ПОСТКРИЗИСНЫЙ ПЕРИОД

В статье осуществлено комплексное исследование социальных приоритетов фискальной политики в Украине. Рассмотрена эффективность инструментов фискальной политики в системе государственного регулирования социальных процессов в обществе. Определена роль бюджетного влияния на социальное развитие общества.

Ключевые слова: фискальная политика, фискальные инструменты, налоговая политика, монетарная политика, бюджетные расходы, социальные приоритеты, социальное развитие.

I. Lyutyy, PhD, Professor,
D. Osetskaya, post-graduate student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

SOCIAL PRIORITIES OF FISCAL POLICY IN POST-CRISIS PERIOD

The article carried out a comprehensive study of the social priorities of fiscal policy in Ukraine. Efficiency of fiscal instruments in the system of state regulation of social processes in society. Defined the role of the budgetary impact on the social development of society.

Keywords: fiscal policy, fiscal instruments, monetary policy, fiscal spending, social priorities, social development.

УДК 336.7
JEL G 28

О. Чеберяко, д-р іст. наук, доц.,
А. Лобода, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ В УКРАЇНІ

Досліджено теоретичні аспекти державного регулювання діяльності банківських та небанківських фінансових посередників в Україні. Здійснено характеристику основних повноважень органів державного регулювання щодо діяльності фінансових посередників. Визначено місце саморегульованих організацій у регулюванні діяльності фінансових посередників.

Ключові слова: державне регулювання, банківські фінансові посередники, небанківські фінансові посередники, саморегульовані організації.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза виявила неготовність державних органів регулювання діяльності фінансових посередників в Україні до жорстких, рішучих дій в надзвичайних ситуаціях. Внаслідок чого

2. Зайцев Ю. К. Соціалізація економіки України та системна трансформація суспільства: методологія і практика / Ю. К. Зайцев. – К.: КНЕУ, 2002. – С. 68.

3. Анализ экономических систем: основные понятия теории общественного порядка и политической экономики / под общ. ред. А. Шюллера и Х.-Г. Крюссельберга; пер. с нем. – М.: ЗАО Издательство "Экономика", 2006. – С. 265.

4. Бюджетна політика у контексті соціально-економічного розвитку України: У 6 т. / Редкол.: М.Я. Азаров (голова) та ін. – К.: НДФІ, 2004. Т. 2: Соціальна спрямованість бюджетної політики / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, Е.М. Лібанова та ін. – 376 с.

5. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні / Ю. В. Пасічник / моногр. – Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2005. – 642 с.

6. Юрій С. І. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні / С. І. Юрій, А. І. Крисоватий, Т. В. Кошук / моногр. – Тернопіль: THEU, 2010. – 292 с.

7. Buti M. Macroeconomic policy and Structural reform: a conflict between stabilization and flexibility / M. Buti, C. Martinez-Mongay, K. Sekkat, P. Van den Noord // Monetary and Fiscal Policies in EMU: Interactions and Coordination / ed. by M. Buti. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 356 p.

8. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті податкової реформи / за ред. Т. І. Єфименко, А. М. Соколовської. – К.: ДНУ "Академія фінансового управління", 2013. – 492 с.

9. Onorante L. Interaction of Fiscal Policies on Euro Area: How Much Pressure on the ECB / L. Onorante // EVI Working Papers. – 2006. – #2006/09. – P. 28.

10. Порівняння характеристик заробітних плат та пенсій в Україні у 2005-2013 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/porivnyalna-harakteristika-zarobitnih-plat-ta-pensiy-v-ukrayini-u-2005-2013-rokah>.

11. Лібанова Е. Кому вигідні дешева робоча сила? [Електронний ресурс] / Е. Лібанова / – Режим доступу: <http://www.zn.ua/2000/2020/56547>.

12. Тропіна В. Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку суспільства / В. Б. Тропіна: НДФІ. – К., 2008. – 368 с.

13. Єфименко Т. І. Основні напрями трансформації податкової системи в Україні // Т. І. Єфименко / Фінанси України. – 2007. – №9. – С. 12.

Надійшла до редакції 08.01.14

протягом 2008-2009 років фінансові посередники не змогли забезпечити безперервний перерозподіл фінансових ресурсів в економіці України, тобто виконати своє основне призначення. Неоперативне застосування заходів

впливу з боку державних регулюючих органів призвело до поглиблення проблем фінансових посередників з платоспроможністю та ліквідністю. Уроки світової фінансової кризи аналізуються в усьому світі, особливо в напрямках реформування системи державного регулювання у фінансовому секторі. З огляду на це вважаємо, що питання державного регулювання діяльності фінансових посередників в Україні потребує додаткового вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми державного регулювання діяльності фінансових посередників в Україні знаходиться в колі наукових інтересів таких науковців як: В. Васенко, В. Корнєєв, І. Лютий, В. Міщенко, С. Науменкова, І. Рекуненко, І. Школьник та інших.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Однак, не дивлячись на численні дослідження відомих учених з даної проблеми, в науковій літературі залишається недостатньо висвітленим питання державного регулювання діяльності фінансових посередників в Україні як з огляду на специфічність та важливість діяльності фінансових посередників, так і з врахуванням особливостей спеціалізації органів державного регулювання за їх діяльністю.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей державного регулювання діяльності банківських та небанківських фінансових посередників в Україні як за допомогою державних уповноважених органів, так і органів державної влади, які здійснюють регулювання в межах своїх повноважень, визначенні рівня регулювання діяльності фінансових посередників та уточненні місця саморегулювних організацій в регулюванні діяльності фінансових посередників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес цілеспрямованого та активного впливу державних та наддержавних органів управління на функціонування фінансових посередників, здійснення комплексних заходів щодо упорядкування, контролю, нагляду за ними та запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері за допомогою певної сукупності форм і методів називається державним регулюванням діяльності фінансових посередників [2, с. 56].

Державне регулювання діяльності фінансових посередників в Україні проводиться з метою:

- проведення єдиної та ефективної політики у сфері надання фінансових послуг;

- створення сприятливих умов для розвитку та функціонування ринку фінансових послуг;
- захисту прав споживачів фінансових послуг;
- впровадження цивілізованих стандартів корпоративного управління і розкриття інформації в практиці діяльності фінансових установ;
- створення умов для ефективної мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринку з врахуванням інтересів суспільства;
- додержання учасниками ринку фінансових послуг вимог законодавства;
- забезпечення ефективної протидії відмиванню доходів, одержаних незаконним шляхом, та недопущення фінансування тероризму через фінансовий сектор економіки;
- забезпечення моніторингу руху капіталу в Україні та за її межі через ринок фінансових послуг;
- сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг і. т. д. [2, с. 56-57].

У світовій практиці не існує єдиного підходу до здійснення державного регулювання діяльності фінансових посередників. Інакше кажучи, воно проводиться з врахуванням особливостей функціонування національної фінансової системи, яка побудована в тій чи іншій країні. Наприклад, країни з високим і середнім рівнем концентрації фінансового капіталу надають перевагу єдиному регуляторному органу. Загалом виділяють три основні моделі наглядових систем за діяльністю фінансових посередників:

- секторну модель;
- модель нагляду за завданнями чи "двох вершин";
- модель єдиного нагляду.

Найпоширенішою та базовою моделлю регулювання за діяльністю фінансових посередників є секторна модель (див. рис. 1). Секторна модель дає змогу регулювати окремі сегменти фінансового ринку (наприклад, банківський, страховий чи фондовий), виходячи зі специфіки їх діяльності та функціонування економічних суб'єктів, але разом з тим з такою моделлю не завжди легко досягти узгодженості між регуляторними органами щодо одно векторної політики у фінансовій сфері.

Рис. 1. Моделі наглядових систем за діяльністю фінансових посередників у світовій практиці*

*Джерело: розроблено авторами за даними [18, с. 21; 1, с. 46-47].

Як ми бачимо з рис. 1 перехідною моделлю щодо регулювання діяльності фінансових посередників між секторною та моделлю єдиного нагляду є модель нагляду за завданнями або її ще називають "двох вершин". Сутність цієї моделі полягає в тому, що наглядові органи розподіляють обов'язки на пруденційний нагляд за діяльністю

фінансових посередників та на регулювання бізнесу у фінансовій сфері з метою забезпечення його прозорості.

Останньою моделлю нагляду за діяльністю фінансових посередників є модель єдиного нагляду, що притаманна більшості європейських країн. Це пояснюється зростаючим рівнем глобалізації у фінансовій діяльності та переважанням тенденції до злиття фінансових посе-

редників. Модель єдиного нагляду базується на концепції всіх наглядових функцій у єдиному наглядовому органі. Так, в Чехії та Словаччині ці функції виконує центральний банк, а в Естонії, Латвії, Мальті, Угорщині – єдиний наглядовий орган відокремлено від центрального банку [18, с. 21].

Безперечно, що в Україні побудовано секторну модель нагляду за діяльністю фінансових посередників, адже відповідно до статті 21 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" уповноваженими органами, що здійснюють державне регулювання на ринку фінансових послуг, визнано:

1. Національний банк України (НБУ) – щодо ринку банківських послуг та діяльності з переказу коштів.

2. Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) – щодо ринків цінних паперів та похідних цінних паперів (деривативів).

3. Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) – щодо інших ринків фінансових послуг.

4. Антимонопольний комітет України та інші державні органи – в межах повноважень, визначених законом [13].

Тобто, державне регулювання діяльності фінансових посередників в Україні здійснюють як уповноважені органи державного регулювання, так і державні органи влади, які виконують нагляд у межах своїх повноважень (див. рис. 2.)

Фактично розподіл сфери впливу між уповноваженими органами державного регулювання (НБУ, НКЦПФР та Нацфінпослуг) за діяльністю фінансових посередників базується на специфіці створення (ліцензування) та спеціалізації самих фінансових посередників (мається на увазі їх поділ на банківські та небанківські).

Головною метою банківського регулювання і нагляду є безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів.

Державне регулювання банків як фінансових посередників здійснює Національний банк України в таких формах: адміністративне регулювання (реєстрація банків і ліцензування їх діяльності; встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків; застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру; нагляд за діяльністю банків; надання рекомендацій щодо діяльності банків); індикативне регулювання (встановлення обов'язкових економічних нормативів; визначення норм обов'язкових резервів для банків; встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій; визначення процентної політики; рефінансування банків; регулювання кореспондентських відносин; управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції; регулювання операцій з цінними паперами на відкритому ринку; контроль імпорту та експорту капіталу).

Відповідно до статті 2 ЗУ "Про Національний банк України" НБУ є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим законом та іншими законами України. Він здійснює регулювання діяльності банків як фінансових посередників за допомогою системи норм, які визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства. Відповідно до пункту 27 статті 7 НБУ здійснює ліцензування банківської діяльності, а також видає ліцензії небанківським фінансовим установам, які мають намір стати учасниками платіжних систем, на переказ коштів без відкриття рахунків [7].

Для здійснення постійного контролю за діяльністю банків використовується система дистанційного нагляду, яка дозволяє вчасно виявити проблемні банки, яким може бути заборонено створення нових філій, надання нових позик, обмежено чи заборонено доступ до грошового ринку.

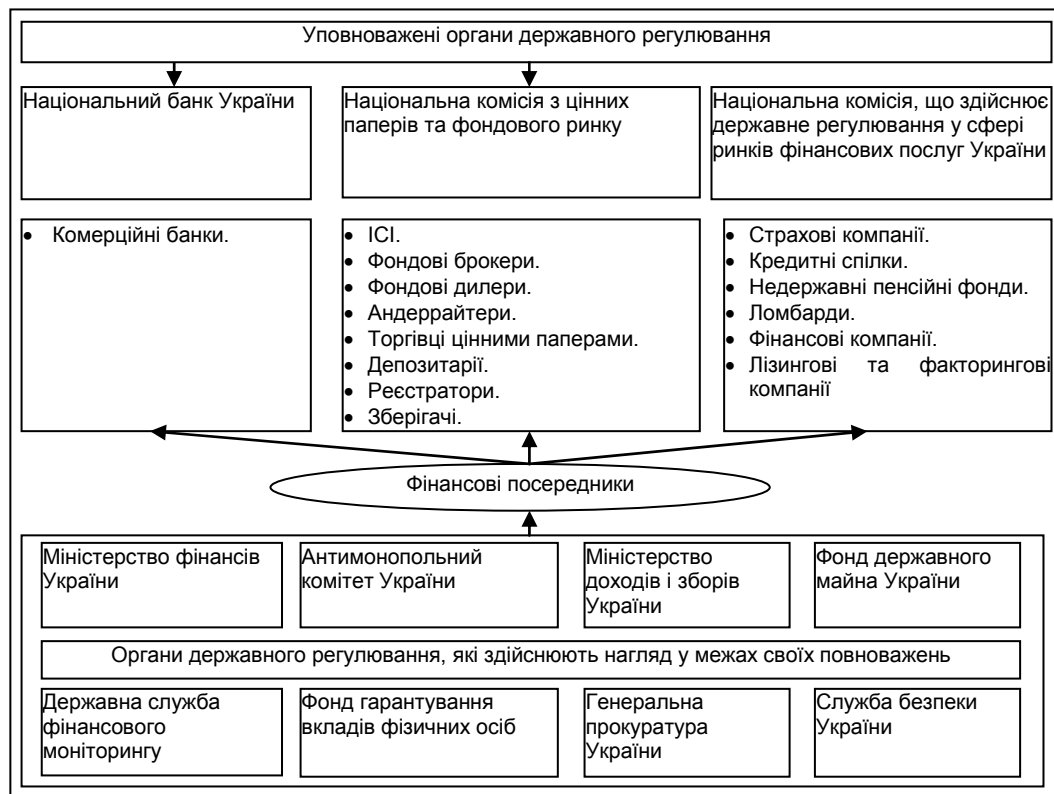

Рис. 2. Органи державного регулювання діяльності фінансових посередників в Україні*

*Джерело: розроблено авторами за даними [13].

Державне регулювання небанківських фінансових посередників, які функціонують на ринку цінних паперів України, здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), яка є державним kolegальним органом, підпорядкованим Президенту України та підзвітним ВРУ.

Відповідно до пункту 3 Положення "Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку" основними завданнями НКЦПФР є: формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку і функціонування ринку цінних паперів та похідних (деривативів); координація діяльності державних органів з питань функціонування в Україні ринку цінних паперів та похідних (деривативів); здійснення державного регулювання та контролю за емісією і обігом цінних паперів та похідних (деривативів) на території України; захист прав інвесторів шляхом здійснення заходів щодо запобігання і припинення порушень законодавства на ринку цінних паперів та законодавства про акціонерні товариства, застосування санкцій за порушення законодавства у межах своїх повноважень; сприяння розвитку ринку цінних паперів та похідних (деривативів); узагальнення практики застосування законодавства України з питань емісії (випуску) та обігу цінних паперів в Україні, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення; здійснення державного регулювання та контролю у сфері спільного інвестування; здійснення у межах компетенції державного регулювання та контролю у сфері накопичувального пенсійного забезпечення; здійснення у межах компетенції державного регулювання та нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; здійснення у межах компетенції заходів щодо запобігання і протидії корупції; здійснення у межах повноважень, визначених законодавством, нагляду на консолідованій та субконсолідованій основі за небанківськими фінансовими групами та їх підгрупами [8].

Відповідно до покладених на неї завдань НКЦПФР згідно пункту 4 попереднього положення: встановлює порядок реорганізації і ліквідації професійних учасників ринку цінних паперів (за винятком банків) та критерії професійної діяльності на ринку цінних паперів; веде ліцензійний реєстр професійних учасників фондового ринку; встановлює ліцензійні умови провадження професійної діяльності на фондовому ринку; у встановленому нею порядку видає, переоформлює, зупиняє дію або анулює ліцензії на провадження професійної діяльності на ринку цінних паперів та видає дублікати і копії таких ліцензій; веде державний реєстр фінансових установ, що здійснюють діяльність на ринку цінних паперів тощо [8].

Державне регулювання ринку фінансових послуг та фінансових посередників, окрім банків, професійних

учасників фондового ринку, інститутів спільного інвестування, виконує Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг).

Основними завданнями Нацкомфінпослуг відповідно до пункту 3 Положення "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг" є:

1. Формування та забезпечення реалізації політики державного регулювання у сфері ринків фінансових послуг (крім ринку банківських послуг і ринків цінних паперів та похідних цінних паперів).

2. Розроблення і реалізація стратегії розвитку ринків фінансових послуг та вирішення системних питань їх функціонування.

3. Забезпечення розроблення та координації єдиної державної політики щодо функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування.

4. Здійснення в межах своїх повноважень державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і дотриманням законодавства у відповідній сфері.

5. Захист прав споживачів фінансових послуг шляхом застосування у межах своїх повноважень заходів впливу з метою запобігання і припинення порушень законодавства на ринку фінансових послуг.

6. Узагальнення практики застосування законодавства України з питань фінансових послуг і ринків та розроблення пропозицій щодо їх вдосконалення.

7. Розроблення і затвердження обов'язкових до виконання нормативно-правових актів з питань, що належать до її компетенції.

8. Координація діяльності з іншими державними органами.

9. Запровадження міжнародно визнаних правил розвитку ринків фінансових послуг [6].

Відповідно до статті 22 ЗУ "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" співпраця та координація діяльності між НБУ, НКЦПФР та Нацкомфінпослуг щодо здійснення державного регулювання діяльності фінансових посередників, реалізується за рахунок проведення оперативних нарад не рідше одного разу в місяць або частіше на вимогу одного з керівників цих органів. За результатами зазначених нарад складаються відповідні протоколи та укладаються міжвідомчі угоди [13].

Разом з НБУ, НКЦПФР та Нацкомфінпослуг державне регулювання діяльності фінансових посередників в межах своїх повноважень здійснюють Міністерство фінансів України, Антимонопольний комітет України, Міністерство доходів і зборів України та інші органи державної влади (див. табл. 1).

Таблиця 1. Характеристика органів державної влади, які здійснюють регулювання діяльності фінансових посередників в межах своїх повноважень*

Державні органи влади, які здійснюють регулювання у межах своїх повноважень	Сфера діяльності фінансових посередників, яка регулюється	Назва нормативно-правового акта
Міністерство фінансів України	Нормативно-правове регулювання у фінансовій, бюджетній, податковій, митній сферах (крім адміністрування податків, зборів, митних платежів), організація та контроль за виготовленням цінних паперів, документів суворого звітного, у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму	Пункт 1 Положення "Про Міністерство фінансів України" від 08.04.2011 № 446/2011
Антимонопольний комітет України	Антимонопольне регулювання діяльності фінансових посередників, тобто забезпечення державного захисту економічної конкуренції.	Стаття 3 Закону України "Про Антимонопольний комітет України" від 26. 11. 1993 №3659 – XII
Міністерство доходів і зборів України	Оподаткування діяльності фінансових посередників.	Пункт 1 Положення "Про Міністерство доходів і зборів України" від 18.03. 2013 року № 141/2013

Закінчення табл. 1

Державні органи влади, які здійснюють регулювання у межах своїх повноважень	Сфера діяльності фінансових посередників, яка регулюється	Назва нормативно-правового акта
Фонд державного майна України	Представляє інтереси держави на фондовому ринку та здійснює продаж ц. п., емітованих державними підприємствами.	Стаття 5 Закону України "Про Фонд державного майна України" від 09.12.2011 № 4107-VI
Державна служба фінансового моніторингу України	Запобігання та протидія легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму	Пункт 3 Положення "Про Державну службу фінансового моніторингу України" від 13.04.2011 № 466/20
Фонд гарантування вкладів фізичних осіб	Інспекційні перевірки проблемних банків за пропозицією Національного банку України, застосовує до банків та їх керівників відповідні фінансові санкції та адміністративні штрафи, здійснює виплати відшкодувань за вкладами в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку	Стаття 4, 32, та 33 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" від 23.02.2012 № 4452-VI
Генеральна прокуратура України	Протидія злочинності та корупції	Стаття 10 Закону України "Про прокуратуру" від 05.11.1991 №1789-XII
Служба безпеки України (СБУ)	Боротьба з фінансуванням терористичної діяльності	Стаття 25 Закону України "Про Службу безпеки України" від 25.03.1992 № 2229-XII

*Джерело: розроблено авторами за даними [6, 3, 5, 14, 4, 11, 10, 12].

З точки зору організаційного підходу регулювання діяльності фінансових посередників в Україні, доречно поділити на три основні рівні: рівень державних законо-

давчих органів, рівень державних регулюючих органів та рівень саморегулюючих організацій (СРО), які ми схематично відобразимо на рис.3.

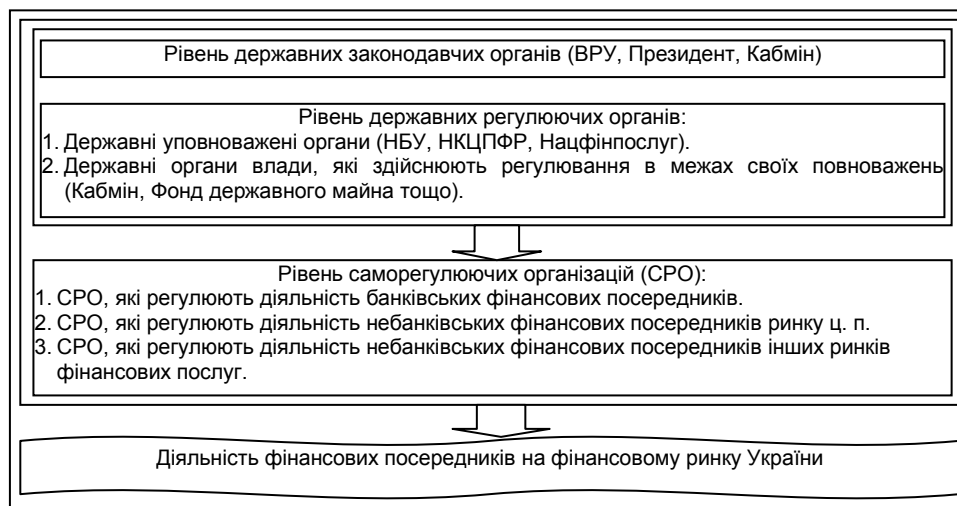

Рис. 3. Основні рівні регулювання діяльності фінансових посередників в Україні*

*Джерело: побудовано авторами за даними [20, с. 62].

Рівень державних законодавчих органів та рівень державних регулюючих органів на рис. 3 представлено одним блоком для того, щоб підкреслити, що саме ці два рівні утворюють єдиний рівень державного регулювання діяльності фінансових посередників в той час, як рівень саморегулюючих організацій (СРО), який схематично показано окремо, підпорядковується органам державного регулювання.

На рівні законодавчих органів влади державне регулювання діяльності фінансових посередників проявляється в законодавчій діяльності Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України. Адже відповідно до Конституції України Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади в Україні, який приймає закони, а право законодавчої ініціативи у Верховній Раді належить Президенту України та Кабінету Міністрів України.

Законодавче регулювання діяльності фінансових посередників має на меті законодавче закріплення норма-

тивно-інструктивних матеріалів, які підтвердили свою ефективність на практиці, а також точне і неухильне дотримання законів та інших нормативно-правових актів.

Наступним рівнем регулювання діяльності фінансових посередників є рівень державних регулюючих органів. Особливості регулювання діяльності фінансових посередників на цьому рівні за допомогою державних уповноважених органів (НБУ, НКЦПФР, Нацфінпослуг) та державних органів, які здійснюють регулювання в межах своїх повноважень (Міністерство фінансів України, Антимонопольний комітет України і т. д.) ми розглянули вище (див. табл. 1).

На рівні саморегулюючих організацій регулювання діяльності фінансових посередників здійснюють саморегулювні організації у межах своїх повноважень і з метою захисту інтересів своїх членів.

Відповідно до Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" саморегулювна організація (СРО) – це неприбуткове об'єд-

нання фінансових установ, створене з метою захисту інтересів своїх членів та інших учасників ринків фінансових послуг та якому делегуються відповідними державними органами, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, повноваження щодо розроблення і впровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та/або сертифікації фахівців ринку фінансових послуг [13].

Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Нацкомфінпослуг здійснюють ведення реєстрів саморегулювних організацій та визначаються умови і порядок проведення такої

реєстрації. Дані про саморегулювні організації, які здійснюють регулювання діяльності фінансових посередників в Україні, узагальнено в табл. 2.

До основних повноважень СРО належать розробка і внесення змін до нормативних документів, запровадження й забезпечення дотримання правил поведінки, врегулювання спорів тощо. СРО відіграють важливу роль у розробці кодексу професійної поведінки. До основних переваг використання саморегулювних організацій належить те, що вони добре обізнані зі специфікою розвитку відповідного сегмента фінансового ринку.

Таблиця 2. Характеристика саморегулювних організацій, які здійснюють регулювання фінансових посередників в Україні*

Уповноважений орган державного регулювання	Фінансові посередники	Саморегулювні організації
НБУ	Банки	Асоціація українських банків (АУБ)
НКЦПФР	Реєстратори та депозитарії.	Професійна асоціація реєстраторів і депозитаріїв (ПАРД)
	Інститути спільного інвестування (ІСІ).	Українська асоціація інвестиційного бізнесу (УАІБ)
	Фондові біржі	Асоціація "Українські фондові торговці" (АУФТ)
Нацкомфінпослуг	Страхові компанії	Ліга страхових організацій України (ЛСООУ)
		Асоціація "Українська федерація убезпечення"
		Федерація страхових посередників України (ФСПУ)
		Товариство актуаріїв України (ТАУ)
		Моторне (транспортне) страхове бюро України
		Асоціація "Страховий бізнес"
	Ломбарди	Всеукраїнська асоціація ломбардів (ВАЛ)
	Лізингові компанії	Асоціація "Українське об'єднання лізингодавців"(УОЛ).
	Фінансові компанії	Асоціація фінансових установ (АФУ)
		Асоціація незалежних фінансових консультантів "Фінконсул"
	Кредитні спілки	Всеукраїнська асоціація кредитних спілок (ВАКС)
		Національна асоціація кредитних спілок України (НАКСУ)
	Недержавні пенсійні фонди (НПФ)	Українська асоціація адміністраторів пенсійних фондів (УА АПФ)
		Національна асоціація недержавних пенсійних фондів України та адміністраторів недержавних пенсійних фондів (НАПФА)

*Джерело: розроблено авторами на основі даних [19, с. 405].

Саморегулювні організації максимально наближені до своїх ринків, можуть оперативніше реагувати на їх зміни та швидко пристосовувати свої правила й методи моніторингу до них, тоді як реакція державного регулятора на фактичні зміни ринків може істотно запізнюватись особливо в умовах кризи. Яскравим прикладом цього є реакція Ліги страхових організацій України на несвоєчасне повернення банками в жовтні 2008-го – 2009 року депозитів страхових організацій. Завдяки активній позиції керівництва Ліги значну частину проблем у взаємовідносинах страхових організацій і банківських установ вдалося своєчасно розв'язати [17, с. 44].

Однак до недоліків саморегулювання можемо віднести:

- псевдо регулювання, тобто коли виникає видимість регулювання з метою уникнення справжнього державного регулювання;
- лобіювання інтересів певної групи фінансових посередників;
- введення недостатньо жорстких антимонопольних правил тощо [19, с. 403].

Загалом державне регулювання за діяльністю фінансових посередників та за фінансовим сектором України має здійснюватись на засадах інституційної, операційної та фінансової незалежності.

Інституційна незалежність – це відокремленість регуляторного органу від впливу виконавчої та законодавчої гілок влади. Складається з трьох елементів: гарантії керівництву органу від необґрунтованого звільнення, наявності в структурі органу комісії експертів та відкритості й прозорості схвалення рішень.

Операційна незалежність – це незалежність у сфері регулювання та нагляду, яка передбачає, що з одного боку, органи регулювання користуються значною автономією, встановлюючи пруденційні правила та нормативи, а з другого боку, важливим є надання органу нагляду особливого статусу з метою забезпечення ефективного та неупередженого нагляду.

Фінансова незалежність полягає в ролі виконавчої або законодавчої гілок влади у визначенні бюджету регулятора та його використання. Органи регулювання не повинні зазнавати політичного тиску, керівництво має користуватися бюджетною свободою для комплектування регулятора на свій розсуд і швидкого реагування на потреби, що виникають у нього. Якщо джерелом фінансування є державний бюджет, то представляти й обґрунтовувати бюджет органу нагляду має власне цей орган відповідно до об'єктивних критеріїв, пов'язаних із подіями та ситуацією на ринку. У деяких країнах регулятори можуть фінансуватися за рахунок внесків галузі, тобто така практика зводить до мінімуму політичне втручання, але створює ризик виникнення залежності від учасників ринку та може викликати їх втручання у діяльність регулятора [16, с. 7].

З огляду на викладене вище робимо висновок, що в Україні є недостатній або й узагалі відсутній рівень інституційної, операційної та фінансової незалежності органів державного регулювання діяльності фінансових посередників. Адже чинним законодавством допускається та створюється підґрунтя для зміни керівництва НКЦПФР та Нацкомфінпослуг, наприклад Кабінет Міністрів України

має право призначати та звільняти Голів цих Комісій, тобто цей приклад є свідченням інституційної залежності.

Тому виходячи з вище наведеного, можна сказати, що напрямами удосконалення державного регулювання діяльності фінансових посередників в Україні має бути орієнтація на посилення незалежності державних уповноважених органів регулювання (НБУ, НКЦПФР та Нацкомфінпослуг) шляхом:

- закріплення на законодавчому рівні норм щодо призначення на сім років і звільнення перших осіб регуляторних структур більшістю конституційного складу Верховної Ради України. Це слугуватиме забезпеченню керівництва органів від загроз необґрунтованого звільнення внаслідок тиску політичних і бізнесових структур;

- встановлення додаткових кваліфікаційних вимог до Голови і членів Правління НБУ, Голів і членів комісій, зокрема, стосовно досвіду роботи на відповідних ринках і професійної репутації. Це сприятиме підвищенню професійного рівня компетентності та доброчинності відповідних посадових осіб, запобігатиме прийняттю недостатньо зважених рішень.

- запровадження механізмів підзвітності регуляторів перед Верховною Радою України та Урядом. Це забезпечить необхідний ступінь відкритості діяльності органів державного регулювання;

- розробка і прийняття на державному рівні Стратегії комунікації регуляторів, яка передбачатиме створення спільних органів регуляторів (колегій, міжвідомчих комісій, робочих груп тощо) з метою обміну інформацією, створення єдиної (спільної) бази даних, поточного аналізу системних ризиків розробки і узгодження професійних стандартів [15, с. 86].

Всупереч практиці багатьох економічно розвинутих країн, де діяльність органів регулювання фінансується за рахунок платежів з фінансового ринку за послуги нагляду, в Україні єдиним джерелом фінансування діяльності НКЦПФР та Нацкомфінпослуг є державний бюджет і це є підтвердженням фінансової залежності.

Список використаних джерел:

1. Аржевітін С. Побудова системи нагляду за фінансовою сферою / С. Аржевітін // Вісник НБУ. – 2009. – № 1. – С. 46-49.
2. Васенко В. К. Фінансове посередництво: проблеми і перспективи розвитку: [монографія] / В. К. Васенко – Черкаси.: ПП Чабаненко Ю. А, 2009. – 450 с.

О. Чеберяко, д-р ист. наук, доц.,

А. Лобода, асп.

КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ФИНАНСОВЫХ ПОСРЕДНИКОВ В УКРАИНЕ

Исследовано теоретические аспекты государственного регулирования деятельности банковских и небанковских финансовых посредников в Украине. Осуществлена характеристика основных полномочий органов государственного регулирования относительно деятельности финансовых посредников. Определено место саморегулируемых организаций в государственном регулировании деятельности финансовых посредников.

Ключевые слова: государственное регулирование, банковские финансовые посредники, небанковские финансовые посредники, саморегулируемые организации.

O. Cheberyako, Doctor of Histori, Associate Professor,

A. Loboda, post-graduate student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

FEATURES OF GOVERNMENT CONTROL OF ACTIVITY OF FINANCIAL MEDIATORS ARE IN UKRAINE

This paper is about main aspects of state regulation of banks and non-bank financial intermediaries' activity in Ukraine. The study gives an explanation of main features of regulatory authority as to activity of financial intermediaries. The place of self-regulatory organization in state regulation of financial intermediary's activity is determined.

Keywords: state regulation, banks financial intermediaries, non-bank financial intermediaries, self-regulatory organization.

3. Закон України "Про Антимонопольний комітет України" від 26.11.1993 №3659 – XII.

4. Положення "Про Державну службу фінансового моніторингу України" від 13.04.2011 № 466/2011. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/466/2011>

5. Положення "Про Міністерство доходів і зборів України" від 18 березня 2013 року № 141/2013. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/141/2013>

6. Положення "Про Міністерство фінансів України" від 08.04.2011 № 446/2011. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/446/2011>

7. Закон України "Про Національний банк України" від 20.05.1999 № 679-XIV. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

8. Положення "Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку" від 23. 11. 2011 № 1063/2011. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>

9. Положення "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг" від 23.11. 2011 року 1070/2011. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011>

10. Закон України "Про прокуратуру" від 05.11.1991 №1789-XII. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>

11. Закон України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" від 23.02.2012 № 4452-VI. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

12. Закон України "Про Службу безпеки України" від 25.03.1992 № 2229-XII. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>

13. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12.07.2001 р. № 2664-III [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

14. Закон України "Про Фонд державного майна України" від 09.12.2011 № 4107-VI. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4107-17>

15. Коваль О. Деякі аспекти державного регулювання ринку фінансових послуг в Україні / О. Коваль // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 80-86.

16. Міщенко В. Підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні / В. Міщенко // Вісник НБУ. – 2010. – №8. – С. 4 – 9.

17. Міщенко С. Проблеми вдосконалення системи саморегулювання на фінансовому ринку / С. Міщенко // Фінанси України. – 2009. – № 9. – С.43 – 52

18. Науменкова С. Зарубіжний досвід організації систем регулювання й нагляду за діяльністю фінансових установ / С. Науменкова // Фінанси України. – 2009. – № 12 –. С. 20 – 27.

19. Рекуненко, І. Особливості діяльності саморегулювних організацій на ринку фінансових послуг / І. Рекуненко, Є. Бондаренко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми, 2010. – Т. 29. – С. 394-407.

20. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку: [монографія] / І. О. Школьник – Суми: ВВП "Мрія" ТОВ УАБС НБУ, 2008. – 348 с.

Надійшла до редакції 14.11.13